

9. Нечипуренко О.М. Цивільно-правове регулювання перевезень таксі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.М. Нечипуренко. – О., 2008. – 20 с.
10. Мінченко А.О. Договір перевезення пасажирів та багажу залізничним транспортом в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А.О. Мінченко. – К., 2011. – 22 с.
11. Витрянский В.В. Договор перевозки / В.В. Витрянский. – М.: Статут, 2001. – 526 с.
12. Витрянский В.В. Существенные условия договора / В.В. Витрянский // Хозяйство и право. – 1998. – № 7. – С. 3-12.
13. Советское гражданское право: учебник в 2 т. / [Илларионова Т.И., Кириллова М.Я., Красавчиков О.А. и др.]; под ред. О.А. Красавчикова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. школа, 1985. – Т. 1. – 1985. – 544 с.
14. Цивільне право України: академічний курс: підручник в 2 т. / за заг. ред. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1. Загальна частина. – 2003. – 520 с.
15. Цивільне право України: підручник в 2 т. / за ред. Є.О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. – вид. друге. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. – Т. 1. – 2010. – 832 с.
16. Лиухан Т.Н. Организационные отношения в предмете гражданского права Российской Федерации: проблема определения правового статуса / Т.Н. Лиухан // Сибирский юридический вестник. – 2000. – № 4. – С. 49-50.
17. Кирсанов К.А. Гражданско-правовое регулирование организационных отношений: дис. ... кандидата юридических наук: 12.00.03 / Кирсанов Константин Александрович. – Екатеринбург, 2008. – 189 с.
18. Веретельник Л.К. Систематизація договорів у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. К. Веретельник. – Харків, 2007. – 19 с.
19. Бервено С.М. Проблеми договірної права України: монографія / С.М. Бервено. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.

УДК 346: 334.7 + 347.72.033

ВИДИ ПЕРЕТВОРЕНЬ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Ковальов І.В., здобувач

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Стаття присвячена аналізу різновидів перетворення акціонерних товариств. Пропонується розглядати в теорії господарського права не тільки добровільну та примусову форми перетворення, а й виділити добровільно-примусову форму, обумовлену змінами законодавства. Даються рекомендації щодо законодавчого врегулювання порядку проведення добровільно-примусової реорганізації акціонерних товариств.

Ключові слова: акціонерне товариство, перетворення, організаційно-правова форма, види перетворення.

Ковалев И.В. ВИДЫ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ / Национальный университет «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Украина

Статья посвящена анализу разновидностей преобразования акционерных обществ. Предлагается рассматривать в теории хозяйственного права не только добровольную и принудительную формы

преобразования, но и выделять добровольно-принудительную форму, обусловленную изменениями законодательства. Даются рекомендации относительно законодательного урегулирования порядка проведения добровольно-принудительной реорганизации акционерных обществ.

Ключевые слова: акционерное общество, преобразование, организационно-правовая форма, виды преобразований.

Kovalyov I.V. THE KINDS OF JOINT-STOCK COMPANIES' TRANSFORMATION ACCORDING TO THE UKRAINIAN LEGISLATION / National university "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise", Ukraine

Joint-stock company is one of the most complicated forms of the legal entities. So the procedures of its transformation demand a lot of time and activities. That's why it is especially important to have a reliable theoretic basic for transformation of joint-stock companies. This article is devoted to the analyses of the main peculiarities of the joint-stock companies' transformation in the case of the legislation amendments. It is described those cases when new legislative acts have abolished some kinds of forms of incorporation of legal entities. But as usually such acts have not the procedure of the legal entities transformation. It is also related to the joint-stock companies. The author of this article recommends to name this kind of transformation "a voluntary-compulsory transformation": determined with the requirements of the legislative act, but realized by the authorized persons of the legal entity. The author also analyses the examples of such amendments in the history of Ukrainian legislature. As the result he makes the output that the current legislation of Ukraine has not exact demands to the procedure of the joint-stock companies' voluntary-compulsory transformation. That's why the author proposes some rules that are recommended to be implemented to the legislative acts of economic law. Among them are: 1) to settle the unlimited term of transformation of legal entities; 2) in other case to settle the term of such transformation (for example, a five-years term); 3) to settle a free procedure of such transformation, and not only the registration procedures, but also the getting of new licenses, permissions and so on; 4) or it can be implemented simplified procedure of these document receiving or even the cancellation of their receiving; 5) it is also have to be abolished the rules of creditors rights protection in the case of voluntary-compulsory transformation, etc.

Key words: joint-stock company, transformation, form of incorporation, kinds of transformation.

Акціонерне товариство – одна найскладніших форм існування юридичної особи. Регулювання діяльності акціонерних товариств здійснюється за допомогою значної кількості нормативно-правових актів, серед яких Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про акціонерні товариства» тощо. Проте на сьогоднішній момент відсутнє теоретичне узагальнення та розуміння багатьох питань, що стосуються діяльності акціонерних товариств. А відсутність теоретичної бази породжує значну кількість практичних проблем. У зв'язку з чим і постає питання про необхідність удосконалення наукових доробок з питання правового статусу акціонерних товариств.

Загальні питання діяльності акціонерних товариств на науковому рівні вивчалися такими спеціалістами в сфері господарського та цивільного права, як О.М. Зубатенко, О.Р. Кібенко, В.М. Кравчук, І.М. Кучеренко, І.В. Спасибо-Фатєєва, А.В. Коровайко, Д.І. Степанов, П.П. Черевко, Ю.М. Юркевич та іншими. Проте на сьогоднішній день не було представлено послідовне розкриття такого важливого питання, як характеристика різновидів перетворення акціонерних товариств.

У ч.1 ст.59 Господарського кодексу України зазначається, що реорганізація суб'єкта господарювання, включаючи перетворення, може здійснюватися за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб-засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених законами, – за рішенням суду. Зазначена стаття згадує дві форми припинення – добровільне та примусове [4]. Відповідно до ч.1 ст.106 Цивільного кодексу України, злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи здійснюються за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів державної влади [14]. Схожа норма міститься й у Законі України «Про акціонерні товариства», ст.80 якого передбачає, що злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення акціонерного товариства здійснюються за рішенням загальних зборів, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів влади [6].

Положення про порядок реєстрації випуску акцій під час реорганізації товариств передбачає, що у випадках *примусової реорганізації* товариств, це Положення застосовується в частині, яка не суперечить умовам примусової реорганізації, передбаченої чинним законодавством України [5, п.1.2].

Аналіз вищезазначених норм дозволяє дійти висновку, що в українському законодавстві існує два види припинення суб'єктів господарювання залежно від підстав припинення:

- *Добровільна* – за рішенням учасників або органу юридичної особи;
- *Примусова* – за рішенням суду або відповідних органів державної влади.

Чи може перетворення як форма реорганізації бути добровільним та примусовим? У науці господарського права це питання взагалі не досліджувалося.

Щодо добровільного перетворення питань не виникає, адже відповідно до п.23 ч.2 ст.33 Закону «Про акціонерні товариства», до компетенції загальних зборів акціонерного товариства належить вирішення питання про припинення товариства, зокрема його перетворення [6].

Примусова реорганізація може здійснюватися лише у випадках, передбачених законом. Аналіз чинного законодавства України свідчить, що жодним законом не передбачена можливість ухвалення судом або органом влади рішення про примусове перетворення акціонерного товариства (суд може відмінити державну реєстрацію припинення суб'єкта господарювання внаслідок перетворення, і таким чином, нібито має бути здійснене перетворення у попередню форму; але все ж таки, з юридичної точки зору, таке рішення суду не можна вважати рішенням про перетворення по суті). Виключення складають норми банківського законодавства.

Ч.1 ст.26 Закону «Про банки і банківську діяльність» передбачає, що банк може бути реорганізований за рішенням власників банку, а в разі призначення тимчасової адміністрації – *за рішенням Національного банку України або тимчасового адміністратора, погодженим з Національним банком України* [7].

Таким чином, примусове перетворення акціонерних товариств можливо лише щодо банків, які створені у формі акціонерного товариства. Втім, враховуючи, що банк може мати лише дві організаційно-правові форми – публічне акціонерне товариство та кооперативний банк, навряд чи на практиці такий вид перетворення буде реалізований (норма скоріше розрахована на ті банки, які не привели свою організаційно-правову форму у відповідність до вимог Закону «Про банки і банківську діяльність»).

Логічно можна дійти висновку, що перетворення акціонерного товариства, крім банку, може бути виключно добровільним. Утім, із цим висновком можна посперечатися. Так, Закон «Про акціонерні товариства» передбачив скасування таких видів акціонерних товариств як відкриті та закриті, запровадивши замість них нові типи – публічні та приватні. Таким чином, акціонерні товариства змушені або трансформуватися в приватні та публічні, або реорганізовуватися в інші організаційно-правові форми. Таке перетворення не можна вважати абсолютно добровільним, адже товариство перетворюється у іншу форму тому, що цього вимагає законодавство – товариству заборонено подальше існування в його сьогоденній організаційно-правовій формі. Такий вид реорганізації слід визнати гібридною – *добровільно-примусовою, адже здійснюється вона за рішенням уповноваженого органу акціонерного товариства – загальних зборів, але під впливом норм чинного законодавства, які заборонили подальше існування такої форми.*

У чинному законодавстві можна знайти й інші випадки такого добровільно-примусового перетворення. Так, при перевищенні максимальної кількості учасників товариства з обмеженою відповідальністю (гранична межа – 100 осіб, відповідно до ст.50 Закону України «Про господарські товариства» [11]), товариство *підлягає перетворенню на акціонерне товариство* протягом одного року, а зі спливом цього строку – ліквідації у судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі [14, ст.141]. Утім, частиною другою статті 150 Цивільного кодексу встановлено, що товариство з обмеженою відповідальністю може бути перетворене не тільки в акціонерне товариство, але й у виробничий кооператив [14].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» [9] передбачив, що банки в Україні створюються у формі відкритого акціонерного товариства або кооперативного банку, а банки, створені у формі закритого акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, зобов'язані протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом привести свою організаційно-правову форму у відповідність з вимогами цього Закону (пізніше вимога була скоригована на необхідність перетворення на публічне акціонерне товариство замість відкритого).

Таким чином, пропонуємо виділення наступних видів перетворення акціонерного товариства:

- 1) добровільне – за рішенням загальних зборів акціонерів;
- 2) примусове – на підставі рішення органу влади;
- 3) добровільно-примусове – за рішенням загальних зборів, ухваленим під впливом норм чинного законодавства, які заборонили подальше існування відповідної організаційно-правової форми чи її виду/типу.

Питанням дослідження організаційно-правових форм (далі – ОПФ) суб'єктів господарювання або юридичних осіб присвячено цілу низку робіт вчених у галузі господарського та цивільного права [1; 2; 3]. Утім, проблема законодавчого регулювання відмови законодавця від подальшого використання тієї чи іншої організаційно-правової форми чи її підвидів/типів на теоретичному рівні майже не досліджувалася.

Законодавче рішення про відмову від існування будь-якої організаційно-правової форми суб'єкта господарювання є завжди складним і надзвичайно «болісним» процесом для його засновників/учасників, контрагентів, кредиторів, трудового колективу. Тому наука господарського права має розробити та запропонувати законодавцю загальні правила щодо припинення існування певної організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Такі правила мають бути включені до Господарського кодексу. Оскільки проблеми відмови від певної організаційно-правової форми можуть торкатися й юридичних осіб, статус яких Господарським кодексом не регулюється, такі правила можуть мати міжгалузевий характер і стосуватися усіх юридичних осіб – як суб'єктів господарювання, так і інших. Тому відповідні правила також потрібно включити до ст.83 Цивільного кодексу.

Якщо проаналізувати практику відмови законодавця від певних організаційно-правових або їх видів/типів, починаючи з 1991 року, можна виділити кілька базових прецедентів:

- Законом «Про внесення змін до Закону України «Про підприємства в Україні» були скасовані такі форми підприємств як індивідуальне, сімейне та спільне підприємство [10]; вказівки щодо подальшої долі тих суб'єктів, які були створені у зазначених формах до моменту вступу у дію Закону були відсутні;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності» передбачив, що суб'єкти підприємницької діяльності, створені в організаційних формах, не передбачених законами України, державна реєстрація яких проведена до набрання чинності цим Законом, зобов'язані привести організаційну форму у відповідність до вимог законів України протягом п'яти років після набрання чинності цим Законом, при цьому не має справлятися плата за перереєстрацію [8];
- Після втрати чинності Законом України «Про підприємства в Україні», припинили існування певні організаційні форми підприємств – орендне, колективне; втім Господарський кодекс не встановлював якихось приписів щодо подальшої долі цих підприємств (за аналогією деякі правники пропонували застосовувати Закон № 1987-III, який встановлював п'ятирічний строк для перетворення на іншу організаційно-правову форму, втім практика не пішла подібним шляхом; й на сьогодні в Україні діють підприємства, створені відповідно до нечинного Закону «Про підприємства в Україні»);
- Закон «Про акціонерні товариства» передбачив скасування таких організаційних форм як відкриті та закриті акціонерні товариства, запровадивши замість них нові – публічні та приватні акціонерні товариства [6].

Залишається визначити, які правові наслідки передбачені законодавством для суб'єктів господарювання, що існують в організаційно-правовій формі (її види/типи), не передбаченій чинним законодавством.

Невідповідність установчих документів вимогам чинного законодавства є підставою для визнання їх недійсними. Позов може бути поданий будь-якою зацікавленою особою, права якої порушені. Обов'язковою умовою визнання недійсним статуту товариства є неможливість усунути відповідні порушення. Таким чином, якщо до моменту розгляду судом питання про визнання документів недійсними, ці документи будуть приведені у відповідність з законом, правових підстав для визнання документів недійсними не буде.

Закон «Про акціонерні товариства» не передбачає будь-яких санкцій для товариств, що не привели свої статuti у відповідність із вимогами Закону [6]. Єдиним негативним наслідком буде відмова в державній реєстрації випуску цінних паперів такого товариства у випадку додаткової емісії.

Утім, відповідно до законодавства України про цінні папери та фондовий ринок, НКЦПФР як регулятор може виявити таке порушення та видати розпорядження про усунення порушення законодавства про цінні папери. Якщо таке розпорядження не буде виконане у встановлений законодавством строк, уповноважена особа НКЦПФР порушує справу про правопорушення на ринку цінних паперів та застосовує санкцію, передбачену п.8 ч.1 ст.11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» – штраф у розмірі від 1 000 до 5 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 17 000 – 85 000 грн. [12]. Якщо ж після сплати штрафу товариство продовжуватиме не виконувати розпорядження регулятора, то на нього може бути накладений повторний штраф, але вже в розмірі від 5 000 до 10 000 неоподатковуваних мінімумів (85 000 – 170 000 грн.).

Утім, регулятор не може звертатися до суду з вимогою привести у відповідність установчі документи товариства, оскільки у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» передбачене, що суд не може зобов'язати скликати загальні збори акціонерів чи зобов'язати акціонерів взяти участь у таких зборах чи зареєструватися для участі в зборах, оскільки участь у зборах є правом акціонера, а не його обов'язком [13].

Враховуючи численні практичні проблеми та судові спори з питань функціонування та перетворення суб'єктів господарювання у зв'язку із відмовою законодавця від певної організаційно-правової форми, вважаємо, що повинні бути розроблені загальні правила щодо припинення існування певних організаційно-правових форм суб'єктів господарювання. Ці правила мають включати:

1. Положення про те, чи дозволяється безстрокове існування вже створених суб'єктів господарювання у формах, які на майбутнє припиняють існування (деякі країни йдуть цим шляхом, дозволяючи безстрокове існування суб'єктів, створених за законами, що вже втратили чинність).
2. Якщо не буде запроваджений підхід, передбачений у п.1, то строк, протягом якого суб'єкти господарювання, що існують у формі, яка припиняється, мають привести свою організаційно-правову форму у відповідність до вимог закону (відповідно до поширеної міжнародної практики, такий строк має бути не менший за 5 років).
3. Норму про безоплатність такого перетворення (йдеться не тільки про безпосередню державну реєстрацію змін до статуту чи нової юридичної особи в процесі перетворення, а про всі інші дії, які суб'єкт має виконати у зв'язку із змінами своєї організаційно-правової форми – переоформлення ліцензій, дозволів, правовстановлюючих документів, інші перереєстрації, повідомлення державних органів тощо).
4. Положення про те, що перетворення не потребує отримання нових ліцензій, дозволів, правовстановлюючих документів тощо, або ж у випадку необхідності проведення вищезгаданих дій – встановлення спрощеного порядку їх виконання.
5. Положення про те, якщо перетворення здійснюється відповідно до вимог законодавства, не підлягають застосуванню норми про захист кредиторів.
6. Якщо припинення викликає зміну в правосуб'єктності – наприклад, суб'єкт не зможе займатись певним видом господарської діяльності, потрібно встановити правила про припинення такої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочергина Е.А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства [Текст]: монография / Е.А. Кочергина. – Харьков: "Основа", 2005. – 236 с.
2. Кравчук В.М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В.М. Кравчук. – К.: Істина, 2005. – 720 с.

3. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права / І.М. Кучеренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – 328 с.
4. Господарський кодекс України [Текст]: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030436.html#529
5. Положення про порядок реєстрації випуску акцій під час реорганізації товариств [Текст]: Рішення ДКЦПФР від 30 грудня 1998 року № 221 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG3430.html
6. Про акціонерні товариства [Текст]: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T080514.html
7. Про банки і банківську діяльність [Текст]: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T002121.html
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності [Текст]: Закон України від 21 вересня 2000 року № 1987-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T001987.html
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу [Текст]: від 14 вересня 2006 року № 133-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T060133.html
10. Про внесення змін до Закону України «Про підприємства в Україні» [Текст]: Закон України від 4 лютого 1998 року № 72/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z980072.html
11. Про господарські товариства [Текст]: Закон України від 19 вересня 1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T157600.html
12. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні [Текст]: Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960448.html
13. Про практику розгляду судами корпоративних спорів [Текст]: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS080448.html
14. Цивільний кодекс України [Текст]: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html#1229

УДК 347.440.34: 347.463

ДОПОМІЖНІ ДОГОВОРИ ПРИ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ ВАНТАЖІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Краткова К.Г., аспірант

Запорізький національний університет

У роботі розглядаються проблемні питання щодо визначення правової природи та сутності допоміжних транспортних договорів. Проблема полягає в тому, що де-факто в господарській діяльності вони застосовуються, а де-юре не мають своєї правової формалізації. Звичайно, є певні